

ZEMPLÉN MEGYEI HELYSÉGNÉV-VIZSGÁLATOK

MIZSER LAJOS

Pesty Frigyes 1864. évi – egyelőre – kéziratos Helynévtárában Zemplén megye 407 helységgel képviseltette magát. Az igen természetes, hogy óriási minőségi eltérések vannak leírás és leírás között. A kérdőív 6. pontja így hangzott: „Mit lehet tudni köztudomásból, írott vagy nyomtatott emlékből a név eredetéről, értelméről, mindegyik nyelvű helyre nézve?” Alighanem ez volt a legfogósabb kérdés. Sokan megkerülték, válasz nélkül hagyták. Vagy éppen bevallották, hogy nem tudják. Kácsánd (Kačanov) pl. így: „A’ név eredetéről sem köztudomás sem hagyomány írott v. nyomtatott emlékekből semmit sem lehet tudni”. Nagygéres (Velký Horeš) sommásan ennyit ír: „Semmit”.

A történelmi Zemplén megye választ adó helységeinek többsége túlesik a jelenlegi határon, így zárójelben megadom a szlovák nevét is. Ha 1864–1918 között névmagyarosítás, névváltoztatás történt, ezt is jelzem, akár a Magyar Köztársaság területén fekszik, akár nem.

Abara (Oborín): „A helység neve ... a tót Oborából lett. Abara – mely tótul annyit tesz mint akol – tehát kezdetben valami majorság lehetett”. A FNESz (I, 48) annyiban pontosítja a jelentést, hogy alátámasztja a második mondatot: ’körülkerített hely’.

Agárd (Zemplénagárd): „Hajdani földes ura Agárdi család volt, és úgy látszik ezen családról vagy is ennek a’ nevére kapta a’ község is ezen nevét...” Éppen fordítva! A név származhatott személynévből is, illetve az *ágár* + -d ’fűzcerjéjékel benőtt zátony’ szóból is (FNESz II, 803–4, I, 57 Agárd a.).

Ágcsernyő (Ágcsernyő; Čierna): „...a név eredetéről Cserney család említettik”. Ez a megfordítottság nemcsak Zemplénre jellemző, hanem más megyék leírására is. A név a szláv *černa* ’fekete’ szóra vezethető vissza. A nőnemű alak arra utal, hogy az elmaradt utótag vagy *voda* ’víz’ vagy *zemja* ’föld’ lehetett (FNESz. I, 58).

Bacskó (Bačkov): „A községnek elnevezése hallomásból, s csekély okiratok után is Bocskai Istvántól Bocskának, de jelenleg már csak Bacskonak ... neveztetik”. Egy szó sem igaz a leírásból. A helység személynévi eredetre megy vissza (FNESz. I, 133).

Barancs (Zemplínsky Branč): „A jelenlegi lakoság által állítatik, hogy ez előtt Isten tudja hány évekel lakott benne egy Barantsi nevű földes Úr ..., ki is a községet Barants Helységnek nevezte ...” Némiképpen megkerülte a válaszadást. Barancs község neve személynévi eredetű (FNESz. I, 164).

Battyán (Boťany): „...a Battyányi család névtől íratott ...” Ez is filius ante patrem. Valójában a Battyán személynév az alap (FNESz. I, 168, II, 508, Szabadbattyán a.).

Bodrogkeresztúr: „Bodrog előnevét az alatta folyó Bodrog folyóvíztől nyerte, Keresztúr nevezetét pedig az itt szétágazó ország útaktól kaphatta, miután az utak valóságos kereszt utat képeznek”. Ez igaz lehet, de nem a névadás alapjaként, hiszen nem Keresztút, hanem Keresztúr. A Szent Kereszt tiszteletére szentelt temploma adta a község nevét (FNESz. I, 125).

Bodrogolaszi: „...monda szerint a Helység azon szőlő művesektől vette eredetét, kik Nagy Lajos Király idejében Olaszországból Hegyalljára hozattak”. Ez igaz is lehet, a FNESz. (I, 225) vallon telepésekre gondolt, ami a lényegesen semmit sem változtat, hiszen az *olasz* szónak eredeti jelentése: 'nyugati neolatin nyelvet beszélő ember' volt.

Bodrogsára (Sárazsadány): „Irott emlékekből mit sem tudni, egyedül a község idősebb emberei Olasz női nevének származását állítják”. Hogy olasz volt-e vagy sem, teljesen mindegy, de tény, hogy a Sára személynévből származik (FNESz. II, 448, Sárazsadány a.).

Bodrogszög (Klin nad Bodrogom): „...a Bodrog folyam halakban bővelkedett, ide telepedtenek, s egy szöglet alapján építkezének (ti. az emberek), ebből tehát következtethető s világosan be is ismerhető jelenlegi nevének keletkezése”. SZIRMAY (296) pontosabban fogalmaz: „*Szögh* pagus Hungaricus, FNESz. uia Bodrogo amne, et palude piscosa *Páltó* cingitur, insulae normen ab Hungaris accepit”, azaz: *Szög* magyar falu, mivel a Bodrog folyó és a halbó Pál-tó övezi, *sziget* nevé a magyaroktól kapta. Mindezt megerősíti a TESz. (III, 964) jelentésmegadása is: 'sarok, zug, sziget'. A község 1326-ból és 1327-ből adatolható *zeek* és *zek* formában (Com. Zempl. 90). A szlovák Klin nad Bodrogom a Bodrogszög név csaknem szó szerinti fordítása.

Bodrogvécs (Véc): „Védekezéséről vette nevezetét – ugyanis a szomszédos Szomotor helységnél tanyázó szlávok ellenében a berohano magyarok véd sánczokat vonván, buzdították egymást s védelemre, mondván védsd vagy védelmezd”. Néprajzi adaléknak megfelel. A *Vécs* egykor személynév volt (FNESz. II, 745, Vécs a.). A Bodrog előtag megkülönböztető jellegű.

Brezovec (Berezóc; Brezovce): „...nevét pedig költsönzi azon völgy nyírfásairól, minthogy a nyírfá oroszul bereza”. A község nevét csak 1772-től tudom adatolni (T–U. I, 151). A pontosabb jelentése: 'nyírfás'.

Bukóc (Kisbukóc; Bukovce): „...nevét a nagy Bükkfa erdejétől vehette, mi oroszul Búknak nevezetik”. Az eredetibb Bukovec-ből (jelentése: 'bükkös') szabályos hangfejlődéssel lett Bukóc a magyarban. Első előfordulásai: 1379: Bokoch, Bokoucz, Bokwa; 1414: Bwkolch (Com.Zempl. 31).

Csabalóc (Csabaháza; Čabalovce): „Név eredete szóbeli hagyományból Csabala nemzetségetől vette nevét ...” Itt helyes a szóbeli hagyomány, a FNESz a hímnemű *Čabal* személynév + birtoklást kifejező képzővel ellátott helységnévre gondol (I, 298).

Csalános (Újcsanálás): „...bizonyosan a Csalán növényről vette eredetét Csanálás helysége...” A FNESz (II, 698) pontosít: 'olyan hely, ahol sok a csalán'.

Csertész (Nagycsertész; Čertizné): „...oroszul az irtást Csertes-nek nevezik annál fogva a községet is később Csertésznek magyarították meg”. Teljesen igaz, a FNESz (II, 180) is 'irtványföld' jelentést ad, és a hangváltozás is a magyarban ment végbe.

Dara (Dara): „Hagyományból szóbeli után az orosz szóból Daré, Dár, magyarul Ajándékból vet eredetű nevét”. Onnan ugyan nem. Valószínűleg személynévből (FNESz. I, 354).

Erdőbénye: „...a Bénye nevezettel a Latin Bene a latin nyelven atyafias nemzetek bénye, bunye szavak, ... régi Palesztina térképén is van egy Béne nevű város ... E hegyalljai Bénye különböztetés okaért a' határban lévő nagyszerű és erdősegekről Erdő Bénye nevet kapott”. Az előtag magyarázata kifogástalan, de az utótagé a délibábos nyelvészkedés körébe tartozik. A Bénye személynévi eredetű (FNESz. I, 422).

Felsőberecki: „E község elnevezését alligha nem a telepedés előtt talált berekről vette mert igen természetes, – hogy beregek vagy régenten berek az idők elteltével bereczkire mely utobbi ragaszték kicsiséget jelent okozván a helység kissességét – ne-

vezetet nyert”. A tudálékos etimologizálásra nagyon jó példa. A névadás nem ennyire bonyolult: a Bereck személynév + -i, birtoklás kifejező képző (FNESz. I, 458, 74. – Alsóberecki a.).

Felsőcsebinye (Alsócsebény; Vysné Čabiny): „...a Tatórok ellen a magyarok itt táborozván Kőztek leg több Oláh Katonaság találatott, kik őrt álván a jövőktől: „cse binye” az az mi jó, mi hir? mely Oláh szótól a községnek neve eredett”. Sem a románban, sem a szlovákban nincs arra példa, hogy szójárásból helységnév keletkezett volna. Ez nem más, mint a Cseb személynév többes száma (FNESz. I, 76, Alsócsebény a.): ‘Csebék’.

Füzesér: „Nevét vette a Füzeséry föld birtokos családtól ...”. Nem véletlen ez a vélemény, hiszen a füzeséri anyagot Füzeséry Bertalan főszolgabíró írta alá. A helynév pataknevből származik (FNESz. I, 487).

Gatály (Hatalov): „...A’ község név eredetéről köz tudomás szerint tót ajku hely névre nézve, egy hajdanában le telepedett Hatala hadvezér nevérol tudhatni”. A szlovák nevet helyesen magyarázza. A Gatály és Hatalov párhuzamos névadás eredménye (FNESz. I, 504).

Habura (Laborcő; Habura): „16-ik századba, midőn a Törökök és Lengyelek az itten megtelepedő orosz ajku népet háborgatták s szüntelen csatároztak, s mind hogy Magyar Országí részen lévén, s többször a Magyarokkal is öszve ütközvén, tehát oroszul vijna magyarul háboru ennek következtében a községet habura-nak nevezték”. Első látásra felismerhető, hogy a helységnévnek semmi köze sincs a magyar háború szóhoz. A lejegyző Komendovits Josef nem sejtette, hogy az utolsó mondata lehet az igaz: „A folyóvíz mely egy részen az erdőségből foly a falu felső végére, nevezetik Haburkának, más része pedig, melly Csertész helységétől lefele foly öszve jön a Haburkával nevezetik Laborcznak”. Némi földrajzi tévedés van a leírásban: a Haburka Csertésznél ered, a Laborc Kalenó felett a határon, és Mezőlaborcnál egyesülnek. A Habura helységnév tehát víznévi eredetű. Csak a 16. századtól tudom adatolni: 1543: *Habura*, 1551: *Halbwra* (Com.Zempl. 62).

Hegedűsfalva (Hudcovce): „...hagyomány szerint ezen Községben sok hegedűs lakot, – tót ajkon Hudaczi – és ezektől el nevezetett a’ Község”. Nem foglalkozásnévből alakult, hanem személynévből, akár magyarul, akár szlovákul (FNESz. I, 758).

Hernádkak: „...szó hagyomány szerint Kaki Uraságnak volt egész Község századok előtt birtoka, mely nemzetség egészen magnélkül kihalván, Kak nevezetét onnan venni származtatják, később hogy a Hernád folyó bé mosta magát határjába Hernád Kaknak nevezetett”. Csak az előtag magyarázata megfelelő. A Kak személynévi eredetű (FNESz. I, 588).

Hernádnémeti: „Hernád folyótól Kaptá a’ Község hason Melléknevet Németi Névi eredetére nézve azonban mit sem tudni”. Ez utóbbi kijelentés némiképpen meglepő, vagy az egyszerűség zavarta meg a lejegyzőt: német + -i birtoklást kifejező képző (FNESz. I, 588).

Homonnazbojna (Óbajna; Nižné Zbojné): „Eredetét megnevezésének onnan lehet magyarázni: hogy mohácsi ütközetkor három rabló az az görögül [értsd: ruszinul] Zbijnik annak hogy erdőben lappangott, ki az egész környéket rettegésben tartotta...” Nem valószínű, hogy a község a 16. században keletkezett volna, első említése 1726: *Zbojna* (Com.Zempl. 130). A helynév alapja a szlovák *zboj* ‘rablás, fosztogatás’, ennek nőnemű melléknévi alakja a *zbojna*, azaz: ‘rablófalú’. Vö. Izbugyazbojna. A magyar Homonna és a szlovák Nižné ‘Alsó’ előtag megkülönböztető jellegű.

Hoporty (Sóstófalva): „A lakosok úgy vélekednek a Név eredetéről, hogy a helység ezen szótól Hop-part eredhetett mert igen nagy parton kell a helységbe be ereszkedni”. A magyarban sincs szójárási eredetű helységnév. Bár halvány utalás történik a térszinformára, de a névadás alapját képező hoporty jelentése ’göröngy, vakondtúrásos, begyöpösödött dombocská’ (FNESz. II, 492, Sóstófalva a.).

Izbugyabéla (Zbudská Belá): „Izbugyának azért neveztetik mert Drugeth jorzaga lévén leány agon Izbugyai családra szált. – Bela vagy Bila eredeti nevét veszi a Bila voda-tól, a mely a falut át metczi”. A FNESz (I, 641) is ugyanezt a magyarázatot adja. Ugyanígy indokolja az előtagot Izbugyabresztó (Laborcbér; Brestov nad Laborcom), Izbugyahosszúmező (Laborcmező; Zbudské Dlhé), Izbugyahrabóc, (Izbugyarabóc; Hrabovce nad Laborcom), Izbugyaradvány (Vyšná Radvaň) lejegyzője is.

Izbugyarikító (Zbudský Rokitov): „...nem tudhatni csupán azt: hogy Rokotya fáktól, mint szomszéd község is vette volna meg nevezetét is”. *Roykytho* formában lehet adatolni 1463-ból (CSÁNKI I, 361), ez igazolja a lejegyző igazát. A magyar Izbugya-, a szlovák Zbudský – miként a leíró is céloz rá – megkülönböztető jellegű.

Izbugyazbojna (Újbajna; Vyšné Zbojné): „A név eredetét Fedor Iván és Gubás rablaktól az az Görögöl Zbijnyiktől vette ... Község pecsétje is furolyás rabló alakkal él...” A magyarázatot ld. Homonnazbojna a. Ez a helység lehetett az elsődleges, hiszen 1463-ból és 1560-ból is adatolható *Zbojna* formában (Com.Zempl. 130), bár a Com.Zempl. (130) Homonnazbojna alatt is említi az első adatot.

Jalova (Jármos; Jalová): „Jalova község elnevezése a hely minőségétől vette, amennyiben szó Jalova szlav nyelven medőt jelent”. – Az 1568-ból (Com.Zempl. 75) adatolható (Jelowa) község valóban a szlovák *jalová* ’meddő, terméketlen’ szóra megy vissza, ti. zemja ’föld’. A Jármos nevet köznévvé váló helyettesítéssel kapta (MEZŐ, 176).

Jeszenő (Várjeszenő; Jasenov): „...el nevezését azon tértül vette melyen épült, melyet is azon volt nagy mennyiségű Körös fatul Körösösnek vagy is Slavul Jasenovnak neveztek...”. Ezt a FNESz. (I, 568) is megerősíti.

Józseffalva (1912-ben Sárospatakhöz csatolták): „...lakosai I-ső József Császár által telepítették Nagy Német Országból, miről is nevezetét vette Józseffalva...”. Mivel a telepítés 1785-ben történt, a névadó II. József volt. Pesty informátora, Raisz Gusztáv bíró megjegyzi, hogy „Ujpatáknak is neveztetik”. 1786: Iósef-falva, az Ujpaták elnevezés 1790-ben fordul elő először (BALASSA, 30–1).

Kaleno (Kalenó; Kalinov): „...bizonyosnak állítják, hogy régenten Borro községe határjához tartozott, de miután egy ember honét honét nem gyött ’s azon völgybe meg telepedet volna ’s építet magának házat ez egy Orosz fajú és Kalina nevezetű ember volt. Később anyira meg szaporodtak hogy mindég többet foglaltak a Borroi határból ’s azért a község neve eredetett vette Kalina-rul ’s maradt Kaleno, később osztán sok határ beli czivakodások után a megye külön határt Kalenonak és külön Borronak kijelelt...”. Igen, valószínű a borói határból való kiválás, Borót (Borov) 1543-ban (FNESz. I, 240) említik először, míg Kalenót csak 1604-ben: Kalino (Com.Zempl. 78). A község elnevezése kétségtelenül a Kalina családnévből származik, azaz: ’Kalináé, Kalina földje, faluja’.

Kaponya (Kapoňa). „Név eredetét veszi Kaponyás vagy Kaponyásy család után...” A fordítottja az igaz. A községnevet a FNESz. (I, 683) a ’merítőedény, az erre hasonlító mélyedés’ jelentésű közsézből vezeti le.

Karcsa: „A Község Közeliében terjedvén el a Karcsa nevű ér..., honnan a helység nevezetét veszi”. Ezt a FNESz. (I, 690) is megerősíti.

Károlyfalva: „Lakosai Magyar és Német nyelven beszélnek, valami Károly Herczeg által telepítették...”. A FNESz. (I, 693) pontosít: Trautson János Vilmos nevezte el Károly fiáról.

Kelcse (Kelča, az 1965. évi áttelepítés után Nová Kelča): „Kelcse nevezetét hihetőleg orosz Hrabóczi határt meg ütő Kelcsicze nevű erdős ároktól (:Kelcsicze az itteni szójárás szerint agyart – vadkan agyarárt jelenti:) mely vaddisznók tartózkodási helye”. Az elnevezésnek a hangalaki hasonlóságon kívül nincs köze a felsoroltakhoz, mivel személynévi eredetű (FNESz. I, 707).

Kisráska (Malý Raškovce): „...a’ tulajdonos Ráskayaktól vette eredetét”. Pontosan megfordítva! A magyarázatot l. Nagyráska a.

Kladzán (Klazán; Kladszany): „Kladzán helysége nevezetére nézve az adatik elő hogy valaha ezen erdő részére valami bodnár mester emberek le telepedtek ’s kapta volna ezen tót nevezetett – ’s ezt magyar nevezetben is meg tartotta”. A leíró jó helyen keresi a megoldást. A FNESz. (I, 763) a szlovák klada ’rönk; méhköpű, bödön’ jelentésű szóból vezeti le a helységnevet.

Kolbaszó (Végaszó; Kolbasov): „...szóbeli hagyomány, hogy ezen telelési tanyába, a’ pásztorok sok Kolbászt ettek, innét ered a’ név a helységnek Kolbaszó”. Ezt a magyarázatot a lejegyző alighanem kínjában találta ki. Az valószínűsíthető, hogy eredetileg telelési tanya volt, hiszen 1548-ban említik először *Kolbasa*, *Kolbazo* formában (Com.Zempl. 92.). A községnév a Kolbász személynév + a birtoklást kifejező *-ov* származéka, azaz Kolbászé, Kolbász területe, faluja.

Koskóc (Koškovce): „Koskóc falu. Hagyomány szerint régen Urasági major volt, melyben lakott egy szegény ember ki kasokat font miután pedig Kass annyi mint tótul Kos onnan eredett Koskóc”. Meglehetősen zavaros magyarázat. A falunév jelentése: ’Koskókék helysége’ (FNESz. I, 783).

Krasznibrod (Laborcrév; Krásny Brod): „...a vidéken Laborcz vize is széjjel terjedt, annyira hogy sokszor gázolhatatlan volt mint hogy akkor országut nem lévén tehát a Laborcz folyóján keresztül utazni gyalog és szekereknek csak ot lehetett át menni szerentsésen annál fogva Kraszni brodnak nevezetik”. E körülírás után lássuk SZIRMAY pontosítását! „*Krasznibrod Latine Pulchrum vadum ad amnem Labórczium*, FNESz. qui hic transuadatur” (386: Krasznibrod latinul szép gázló a Laborcz folyónál, amely itt átmegey). A helységnevet SZIRMAY 1552-ből adatolja (53), a Com.Zempl. (97) 1551-ből *Kraznybrod* formában.

Laborcvolya (Laborcfalva; Voľa): „...Labórcz nevezetét onnan vette mivel Laborcz vizéhez közel fekszik”. Csak az előtagot magyarázza. Az utótag a voľa ’az adótól ideiglenesen mentesített hely’ szóra megy vissza (FNESz. II, 5, Laborcfalva a.).

Lasztóc (Lastovce): Két magyarázata is van. 1. „E község név eredet tulajdonosságától származottnak állítatik...” 2. A néprege szerint „a tó egy láz alatt vólt, Láztónak nevezték el ... a község név származását innen vette vólna”. Egyik sem jó, mivel a községnév a *Vlast* személynév *-ovce* képzős alakja (FNESz. II, 18).

Legenye (Luhyhna): „...egy István nevű Királyi udvari apródnak mint Ifju legénynek vitézségeért ajándékozott, kitől a község nevezetét, a család pedig praedicatumot nyert”. A lejegyző SZIRMAYra hivatkozik, aki még az adomány évét is megadja: 1263. (267). Mihályi a. a szóhagyományt olvashatjuk: „István, Mihály kapták e helyet..., két részre osztatván ... Legenye az Istváné lett, de mivel István Legény maradt ... birtoka lett Legenye”. Az elnevezés nem a családi állapotra utal, hanem pusztá személynévre (FNESz. II, 22).

Leszna (Lesné): „...ezen tót szótól lyesz, mely erdőt jelent maradt meg azon nevezete Leszna...”. Ez igaz is, de némi pontosítás szükségeltetik: *lesna ves* ’erdei falu’, illetve *lesné miesto* ’erdei hely’ (FNESz. II, 30).

Luka (Bodroghalom): „...a helység nevezetét gyanítani lehet, hogy tót bévándorlók által alapított ’Luka’ tót nyelven rétet” (ti. jelent). Ez utóbbi igaz ugyan, de a községnév személynévre megy vissza (FNESz. I, 225, Bodroghalom a.), amely hangalakjában megegyezik a ’rét’ jelentésű szlovák szóval.

Magyarizsép (Nižný Žipov): „Két I’sép van Zemplén Vármegyébe ... a’ Tótok között fekvődvén Tót I’sépnek – ez pedig Magyar I’sépnek neveztetik, amennyiben az előtt Magyar Helység volt”. Csak az előtagot magyarázza, az utótag személynévi eredetű (FNESz. II, 71).

Makkoshotyka: „...ezen helység ... természeti fekvése és tulajdonságairól felvett rendes elnevezése”. Eléggé homályos, nem tudjuk, hogy pontosan mire is gondolt a lejegyző. Az előtag jelentése: ’makkban bővelkedő’, az utótag pedig személynév (FNESz. II, 82).

Málca (Malčice): „Azt mondják, hogy Malcza régi kaldeus nyelvből veszi eredetét, s annyit tesz mint Kenyér föld”. Nagyon rosszul mondják! Ez is személynévi eredetű, a magyarban pusztán áll, a szlovákban pedig képzővel (FNESz. II, 85).

Márk (Markovce): „...a’ nép között élő emlékezések folytán folytonosan Márknak tótul Markovcze-nak neveztetett s neveztetik, – nevét állítólag hajdani földes urától Markó v. Márktól nyere”. Nemcsak állítólag, hanem valóban is. 1257: (terra) *Mork*, *Mark* (SZIRMAY, 303). A Com.Zempl. (116) csak 1281-ből (Marky). A szlovák *-ovce* képzős alak másodlagosnak látszik.

Megyaszó: „Hogy ezen Város nevezetét, mint ezt többen írták a szótól nem vette volna Megy a szó semmi szó hagyomány nem bizonyítja, míg a Medve szótól Megy asszová lett származást, a Szó hagyomány és a Sipot szájában tartó Medve, mint e város által mai napi is használt Czimer, igazolni látszanak”. Szép okoskodás, kár, hogy nem igaz. A megoldás sokkal egyszerűbb: meggy + aszó ’időleges vízfolyás’ (FNESz. II, 115).

Mihályi (Alsómihályi; Michal’any): „...ezen község első tulajdonosa Mihály magister volt”. SZIRMAYra hivatkozik, aki ezt írja (268): „Nomen *Michali* accepit a magistro Michaele filio Bertholdi ... (Mihályi nevét Bertold fia Mihály magisztertől kapta). Szóhagyomány: „István, Mihály testvérek kapták e helyet..., két részre osztatván Mihályi Mihályé lett...”. Az elmondottakat a FNESz. (I, 85, Alsómihályi a.) is megerősíti.

Mocsár (Močarany): „Nevét vette különösen hogy olyan helyen fekszik, – több Mocsáros Szántó földjei voltak.” Első említése: 1315-ből *Mochar* alakban (Com.Zempl. 123) – kétségtelenül mocsarassága játszott szerepet a névadásban. A szlovák Močarany többes számban áll: ’mocsarak’.

Morva (Moravany): „...bizonyos Morvay nevezetű család települt azon téren, hol jelenleg Morva helysége létezik, ’s attól vette volna eredet nevezetét”. Inkább a Morvayak Morváról! A FNESz. (II, 160) Morva melléki telepésekre utal.

Nagykázmér (Veľky Kazimír): „E Község név eredete Kazimér Lengyel Hercegtől származik ... kisérői közzül itt meghonosodtak e helyet Kázmérnak nevezték...”. Az kétségtelen, hogy egy Kázmér nevű ember volt a névadó (FNESz. I, 702, Kázmér a.).

Nagypolena (Nagypolány; Veľká Poľana): „Hagyományból irott nincs csak szóbeli hogy egy nagy sima kiterjedésű tér volt. Orosz szóból veleka Polyenka innen vette az

eredeti névet” Az előtag megkülönböztető jellegű, az utótag jelentése: ’legelőhely, erdei rét, tisztás’ 1430: *Polyam* (Com.Zempl. 205). Azután egész 1773-ig nincs adat.

Nagyráska (Velké Raškovce): „...hihetőleg vagy a tulajdonos Ráski családtól vette nevét – vagyviszont”. Inkább viszont. A Ráska személynévi eredetű, a szlovák név ennek képzett alakja (FNESz. II, 206–7).

Nagytárkány (Velké Trakany): „...a’ falú neve Árpád fiáról Tárkánynak nevezetik”. Onnan nem, mivel Árpádnak ilyen nevű fia nem volt. A helységnév igen valószínűen a *tárkány* tisztségnévből származik, esetleg a szónak a honfoglalás előtti jelentéséből: ’vasverő’ (FNESz. II, 215, Tárkány a.).

Nagytoronya (Velká Tříňa): „Az őskorból maradt szóhagyomány szerint e helyen a Magyarok bé vándorlások idejében egy ima helyet csináltak, és mint hogy erdővel vala környezve, hogy könnyebben reá találhassanak magasra rakták, melynek Thurul vagy Thurun nevet adtak, később Thurony így Toronya nevet nyert...” Érdekes néprajzi adalék. Eredetibb alakja Tolna volt, amely később hozzáigazodott a torony főnév birtokos személyragos alakjához (FNESz. II, 216).

Nátafalva (Nacina Ves): „...bizonyos Nátafalusy úr nevezettől veszi származását...” Onnan ugyan nem, hanem a Náta személynév + falva összetételből (FNESz. II, 216).

Nézpest (Mészpest; Kucany): „...még 1700 elején is Mészpestnek hívtak ... ehelységben a’ méh tenyésztés volt az egyedüli legfőbb jövedelmi forrás”. Továbbá: „...a’ volt földes uraság által tenyésztett a’ méhek tartása ’s ebből eredhetett a’ méz- és méz-pest elnevezés”. A Mészpest szó valójában mészégető kemencét jelentett (FNESz. II, 126). A megtévesztő csak az lehet, hogy mind a Mészpest, mind a Mészpest teljesen egyformán hangzik. Mivel a *pest* szó kemencét jelentett, így a méhészet szóba sem jöhet.

Olaszliszka (Olaszliszka): „...B. Olaszi községből – halászok jártak volna halászat végett ’s itten a Folyó mellett halász kúnyhokat építettek volna a’ hól tartozkodtak – azonban a vizen által járnai nem tudván – vesszöböl magoknak Leszkákat fontak ’s azon jártak által, – ’s innen neveződött volna Olaszi Leszkának – mely nevet hóggy mikor változtatták Líszkának semmi adat nincsen”. Kizárt dolog, hogy vesszöböl font, hordozható juhkarámokon (ezt jelenti a lészka) közlekedtek volna. A *liszka* köznév szláv eredetű, jelentése: ’kopár hely’, az előtag pedig valamelyik nyugati neolatin népre (az olaszra is) vonatkozik (FNESz. II, 273).

Ond: „...a Hon alapító Árpád által e hely Und alvezérnek ajándékozta rolla neveztetnék” (szóhagyomány alapján). A helység neve több mint 200 évvel Árpád halála után bukkan fel, de az igaz, hogy az Ond személynévből származik a helynév (FNESz. II, 278).

Oroszhrabóc (Nagygereblyés; Ruský Hrabovec): „A sok gyertyánfától, mely e falu határában találhatik, s mely oroszul hráb-nak hívatik, nevezetik Hrabócnak”. 1408-ban *Rabouicz*, 1454-ben *Hrabowcz* (CSÁNKI I, 350). Igaza van a lejegyzőnek, magyarra gyertyánosnak lehetne lefordítani. 1864–1918 között Nagygereblyés lett a neve (MEZŐ, 256) „az utótag fordításával és jelzőcserével”. A hasonló hangzás megtévesztette azokat, akik e községnek új nevet adtak: *hrab* ’gyertyán’, *hrabli* ’gereblye’.

Oroszvolova (Barkócháza; Ruská Volová): „...Orosz Volova helység régenten ökör legelőnek használtatott...” Az 1609-ből *Oroszvoloua* alakban (Com.Zempl. 161) adatolható község nevének utótagja a ruszin *vól* ’legelő’ szó származéka, az előtag egyrészt megkülönböztető jellegű, másrészt utal az etnikumra is. A Barkócháza magyarosítás alapja: egykor a Barkóczyaké volt (MEZŐ, 207).

Osztroznica (Szedreske; Ostrožnica): „Hagyományból írott nincs, csak szóbeli, hogy egy pásztor Tárak család volt, orosz szóból Strusnicza Osztruhács, eret a Osztusniczá”. 1585: *Ostoznicza, Osztrocznycza* (Com.Zempl. 140). A község elnevezése nem ruszin, hanem szlovák: feltehetően az *ostroh* ’földnyelv, szirtnyelv’ származéka. A Szedreske „szerkezetileg felbonthatatlan név fordítása differenciált névvel” (MEZŐ, 195). Itt jegyzem meg, hogy az *ostrožina* nemcsak ’szeder’-t, hanem ’gyaluforgács’-ot is jelent.

Palota (Palota): „...azon ember ki leg előbb községet telepíteni kezdte Pilátnak nevezetett ... házat épített, ezt oroszul Palotának elnevezték eszerint a község ezen háztul eredetét vette”. A helység neve kétségtelenül a *palota* köznévre megy vissza, s a névadás formája inkább magyar, de a ruszin sem zárható ki (FNESz. II, 311).

Pazdics (Pozdišovce): „a név eredetéről semmit sem tudni, egyedül van egy igen közü ivó vizű kutacskaja Pazditska”. Ez csak másodlagos elem, mivel a község neve személynévre megy vissza (FNESz. II, 327).

Peticse (Ptičie): [Gr Pethő a jó céllövés jutalmaként] „...ki kérte miként a hely tiszteletére Pethöcskének neveztessek mi is a nép között Pethöcse, most pedig Peticésre változtata, és a’ nép között e vidéken Pticse néven ismeretes”. A név eredetére tehát mondat kerékítették. Alapszava a ’madár’ jelentésű köznévi (FNESz. II, 341).

Petrik (Petrikovce): „...onnan eredhetett e kis falunak Sz. Péter tiszteletére elnevezése, és pedig diminutivumban, mint neve mutatja: Petrik”. A szentek nevét soha nem használjuk még szóban sem diminutivumban, így helységnév sem válhatott belőle. Tehát nem „valamely szent védnökségé”-ről van szó, hanem az első birtokost hívták Petriknek (FNESz. II, 343).

Porubka (Kisortovány; Porúbka): „...az erdőtől örített helyet vágásnak illetőleg Slav nyelven Porubának nevezték jelenleg Porubka”. A helység 1451-től adatolható *Purupka* formában (Com.Zempl. 149). A jelentésmegadás a lényegre mutat. A Kisortovány „fordítás új jelzővel” (MEZŐ, 254), én inkább arra gondolnék, hogy a kicsinyítő képzőt adták vissza a Kis- előtaggal.

Priszlop (Kispereszlő; Príslop): „...hagyományból írott nincs, hogy a dombon egy Oszlop volt, mellette pásztorok tanyáztak, orosz szóból ered Pri-szlupe”. A FNESz. (II, 376) adja meg az eredeti jelentést: szlovák *prislop* ’csekély bemélyedésű nyereg magas hegységben’.

Pritulyan (Hegyvég; Pritul’any): „Ezen helység azon orosz nével iratik, és nevezetik, melly magyarul (:menedékhelyet teszen:) tud. Illik Tatárjárás alkalmával a menekültek azon völgyben menedék helyet találtak”. Első előfordulása: 1454-ben *Prythwlan* formában (Com.Zempl. 151). Amire a leíró hivatkozik, az a ruszin és szlovák *pritulok* szó. Csak némi köze van az elnevezéshez, amely a *pritulit’* szlovák ige származéka, így a helységnév jelentése: ’az oltalmazottak, a védettek’. Pritulyant „ismeretlen motiváló tényező” alapján változtatták Hegyvégre (MEZŐ, 208).

Proszács (Porszács; Prosačov): „Külömben Proszáts talán e tót szótól Proszo – Köles származik”. Első említése 1363-ban *Prozach* formában (Cs. I. 360). Az igaz, hogy az alapszó: *proso* ’köles’, rajta az *-áč* képző, így személynév. Ezt alátámasztja a többes szám birtokos esetben levő szlovák alak: Prosačov, azaz ’Proszácsék (ti. faluja)’. Némi-képpen magyarították e nevet a mássalhangzó-torlódás feloldásával (MEZŐ, 166).

Roskóc (Roškovec): „Hagyomány szerint, mint ha itten csuppa körtve fa lett volna, a gyümölcsön a szomszédok öszve vereketek volna, és onnan kapta a nevét Hruski – Ruskiv, mostan Roskócz”. A hangalak csak némiképp hasonlít. Valójában szláv személynév szláv képzésű alakja (FNESz. II, 424).

Rudabányácska: „Ember emlékezettől soha más nevet nem viselt mint Rudá Bányátska, ezt pedig (:Ruda:) onnan kapta, hogy régi időkben határában aranyat ástak”. Tehát az ércbányászatra utal (FNESz. II, 429).

Runyina (Juhászlak; Runina): „Szóbeli hagyományból, orosz szó Runyina, sima térségtől meg kapta eredeti nevét...” Első említése 1569: *Ronua* (Com.Zempl. 160). Az elnevezés alapja a ruszin *rovnyina* 'síkság' szó, így a lejegyzőnek igaza van. A helység nevét belső motiváció (minden gazda juhtenyésztéssel foglalkozik) alapján változtatták Juhászlakra (MEZŐ, 206).

Szécstarnóka (Tarnóka; Trnávka): „Szécs mellék nevét tőzsomszédjába fekvő Gálszécs Mező várostól veszi”. A 6. pontban ez áll: „A' községen Tarna nevű patak folyik keresztül, nevét ettől nyerhette”. A község a szlovák Trnavka patakról kapta a nevét (FNESz. II, 622, Tarnóka a.).

Szelepka (Dénesújfalú; Sliepkovce): „Ezen községnek hajdanában Slyivkocze elnevezése volt a' honnan is jelen hely nevét származtatja, azon megjegyzéssel hogy hajdan múlt századok előtt ezen helység mostani rovna tere gyümölcsös pusztá szilvásból állot”. Bizony, „hajdanában” sem volt Slyivkocze neve, és a szilvához sincs semmi köze. Korai említései: 1345: *Selephke*, 1411: Szelepke (modernizált alak!), 1460: *Zelepka* (CSÁNKI I, 362, 369). Szlovák eredetű, ún. dictus név: vagy a *slep-* 'vak' + *-ka* képző vagy a *sliepka* 'tyúk' volt az alap. Pusztá személynévből keletkezhetett tehát magyar névadással. A magyar *szelep* szóhoz semmi köze sincs, mert az nyelvújítási alkotás, és csak 1835-től adathozható (TESz. III, 708). A Szelepka nevet idegennek érezhették, mert Dénesfalura változtatták. A lakosságot ugyanis gr. Andrassy Dénes telepítette új helyre az elpusztult falu helyett (MEZŐ, 207). A mai Sliepkovce nevet 1948-ban hatósági úton állapították meg az 1920–1938 között használt Dénešovce helyett.

Szilvásújfalú (Slivník): „Nevét talán onnan vehette, hogy Sok Szilvás, és bőven Szilvát termelő Kertje van...” A magyarázat megfelelő, az utótag a környezetnél újabb településre utal (FNESz. II, 582–3).

Szmolník (Újszomolnok; Smolník): „Hagyományból irott nincs, csak szóbeli, az orosz szóból (:szmola:) magyárol szuroktól vett eredett nevét”. 1568: *Zmolnyk* (Com.Zempl. 173). A leírónak igaza van, valóban a 'szurok, gyanta' jelentésű szó származéka (vö. FNESz. II, 592, a Szepes megyei Szomolnok a.). A magyarosított alakot MEZŐ (92) Zemplénszomolnok néven hozza.

Szomotor (Somotor): „Hajdan a Község a nép ajkán fenn levő regényes elbeszélés szerint Szomorútorinak hivatott; – mivel Laborcz vezér eleste alkalmával halotti tora a Kérdéses helyen tartatott meg, – s nevét is ez alkalomból nyeré”. Ez bizony nem „a nép ajkán” született, hanem SZIRMAY ANTAL találta ki a Hungaria in Parabolis (Budae, 1804., 108) című munkájában. Maga a községnév valószínűleg személynévi eredetű (FNESz. II, 593).

Szólóské (Viničky): „...természeténél fogva azért nevezetik mert szőlőhegy alatt fekszik”. Ez is megfelelő (a *-ka*, *-ke* képző a Zemplén megyei magyar helynevekben gyakori), de inkább a FNESz. (II, 596) magyarázata a megfelelőbb: szőlőművelők faluja.

Sztakcsin (Takcsány; Stakčín): „Sztakcsin község elnevezése biztos adatok hiányában valószínűleg Szlav szóból eredett Sztökati – összefolyni; a menyiben itten három hegyi folyó össze foly”. Vö. 1528: Staktz, 1551: Ztakchyn (Com.Zempl. 176). A leíró jó helyen keresgél: a szlovák *stok* 'összefolyás' szó származéka a helységnév. A későbbi Takcsány a mássalhangzó-torlódás feloldásával keletkezett (MEZŐ, 166).

Sztakcsinrosztoka (Zuhatag; Stakčínska Roztoka): „Sztakcsin-Rosztoka elnevezése, a helység fekvéséből eredett, a mennyiben roosztoka szó itteni értelemben annyit je-

lent: mint két hosszú domb közötti fekvő térséget”. Első említése 1574: *Ztakczin, Roztoka* (Com.Zempl. 176). Bár a ruszin *roztoka* jelentése: ’két ágra oszló vagy két egyesüléséből keletkező vízfolyás’, de könnyen lehet, hogy ott a dombvonulat elágazását is jelentheti. Az előtag Sztakcsin közelségére utal. Magyarosított alakját – Zuhatag – ismeretlen motiváló tényező alapján alkották meg (MEZŐ, 208).

Szterkóc (Sterkovce): „A név eredetéről szóbeli hagyományból annyit tudhatni: hogy a nevet Szterka zsidótól, és Szteranka az ott le telepedett családtól vette volna meg”. Első említése 1494: *Zterkocz* (Com.Zempl. 179). Kétségtelenül a *Szterka* (esetleg Szterko) név az alap, és ehhez jön még az *-ovce* képző, azaz: Szterkáék (ti. települése).

Szuha (Zemplénszuha; Suché): „...az erdő azon helyen kiszáradt, ahol jelenleg Szucha helysége, azon tót szótól Szuhi, melly magyarul száraz szót jelent maradt meg nevezete is, ’s onnan hívatik Szuhának”. Első említése 1266: *Zuha* (Com.Zempl. 182). A FNESz. (II, 84) a helységgel azonos Szuhát, a Sajó mellékvizét így magyarázza: ’száraz, nyaranta kiszáradó víz’. 1461-ben *Zwha* alakban írták (CSÁNKI, I, 364), így a Szuha alak az elsődleges a (semleges nemű) szlovák Suché (ti. miesto ’hely’)-val szemben.

Szukó (Sukov): „Hagyomány szerint régi időkben ebben a kies völgyben egy Bacsa a ki juhait itt legeltette, név szerint Szukó ... és innen van Község neve Szukó”. Ha ez így lenne, akkor puszta személynévből származik magyar névadással. Valószínűbb azonban, hogy a Szuk vagy Szuko nevet látták el a birtoklás kifejező *-ov* szuffixummal (vö. FNESz. II, 602).

Szürnyeg (Sirmík): „A monda azt regéli, mintha Szürnyeg valaha csak sertés kosár lett volna és a Szür-nyeg nevét is a kondások szürítől vette”. Attól ugyan nem. Nagy valószínűség szerint puszta személynévből keletkezett (FNESz. II, 605).

Tállya: „Ezen városnak régi neve Talia volt nevét vehette Talian olasz gyarmattól, a’ mennyiben a’ hegyallya több városaiban szőlőművelés végett települtek. Ezen olasz név Taglia (:olv. tallyia:) olasz hon több helyneveinél fordul elő”. Nem olasz, hanem inkább vallon eredetű: *taille* ’irtvány’ (FNESz. II, 611).

Tarcal: „A város neve eredetét vette Árpád Turzul vezéretől. A’ mennyibe Árpád ezen területet Turzul vezérének adta”. Monda ez a javából. A FNESz. (II, 618) megállapítása a helytálló: eredetileg a Tokaji- (Kopasz-) hegy régi neve volt, amely átvonódott a községre.

Tiszalúc: „...nevét vette e Zsidó szótól Lúcz, melly szó magyarul ezt teszi általment, általkelt p. o. a vízen”. Nem egyéb, mint tudákos etimológia. Valójában puszta személynévből származik (FNESz. II, 652).

Tokaj: három magyarázatot is hoz: 1. A fok-halászatról kapta a nevét („monda szerint”), 2. „Indokoltabb vélemény szerint a város elnevezését nyerhette a közelében folyt Takta vizétől, mely a magyarok bejövetele alkalmával itt lakott szláv nemzetségek által Tokotának neveztetett, később Toktaj...”, 3. ’...más vélemény szerint azonban a Tokaj név a „Sztoktaj” vízzszakadás tót szóból keletkezett ’s Sztoktajból lett Elvégre szép hangzás szempontából Tokaj”. Egyik sem állja meg a helyét. Vagy a török *toqay* ’folyó menti erdő’ köznév az alap, vagy személynévi áttétellel vált helynévvé (FNESz. II, 659).

Tolcsva: Eördögh Ignác bíró cáfolja SZIRMAY (115) vélekedését, amely szerint a község neve a *Tósvár* elnevezéséből származna. S ezt írja: „A város neve bizonytalan, ezen elnevezés a közzel Abaujban keletkező ’s a várost végig futó Tolcsva nevű folyotól ered...” Ezt a FNESz. (II, 6606) is megerősíti.

Topolya (Kistopolya; Topoľa): „Hagyományból írott nincs, csak szóbeli, az orosz szóból, Topolya magyaról Nyár fától vett eredett nevét...” A FNESz. (I, 758) véleménye is ez, s megjegyzi, hogy a névadás formája magyar is lehetett.

Tótjablonya (Tótalmád; Jabloň): „Tót nevét az át menyő Magyaroktól mi után tót lakosaival birt. Jablonya pedig alma fától nyerte volna meg”. Teljesen igaza van. Első előfordulása 1405: *Almag*, 1560: *Jablonya*. Ezek szerint a magyar név az eredetibb, a *Jablonya* ennek a lefordítása. A Tótalmád az utótag lefordításával keletkezett (MEZŐ, 201) – inkább visszafordítása.

Tótkriva (Görbény; Slovenské Krivé): „...e nevet Tót, minthogy tót lakosai a magyaroktól Kriva pedig minthogy tekervényes helyen van tótoktól nyerte volna meg”. Első előfordulása *Kriva* formában 1478-ban (CSÁNKI, I, 354), 1773: *Tott Kriva* (Com.Zempl. 173). A leírás igaz lehet, hiszen a helységnév jelentéstepadással keletkezett: *Kriva ves* 'görbe, tekervényes falu', *Krivé miesto* 'görbe, tekervényes hely'. A Görbény elnevezés a jelző elhagyásával történt fordítás (MEZŐ, 256).

Traufalva (Herceggút): „E' Község egykori Földes Ura Traustsman Herczeg nevérel elmagyarosítva nevet kapott...” ezt írja a FNESz. (I, 585, Herceggút a.) is. Nem Trautsmannak hívták a herceget, hanem Trautsonnak, akinek ősei 1609-ben kaptak honfújíást.

Vajdácška: „Vajda községének hivatott de mostan jelenleg Vajdácskának nevezetik – talán azon indokból mivel régenten lehet hogy a nép jobb modú lévén jobban terjeszkedett”. Továbbá hivatkozik arra, hogy az erdélyi fejedelemséghez is tartozott, azaz szerinte a Vajdasághoz. Csakhogy a községnév több évszázaddal régebbi, mint az erdélyi fejedelemség. A FNESz. (723) megerősíti, hogy az eredeti név Vajda volt, amely méltóságnév is, személynév is lehet. A kicsinyítő képzős alakot nem „a viszontagságos évek” hozták. A diminutivum szerepelhet a helységnevekben (vö. Szöllöske, Rudabányácska), de a határrészek neveiben meglehetősen gyakoriságú Zemplén megyében.

Vámosújfalu: „...a kertje alatt elvonuló patakon ... hajdanta Vám volt – híhetőleg innen nyerte elnevezését”. Ezt a FNESz. (II, 730) is megerősíti, és az utótagot is megmagyarázza.

Vásárhely (Trhovište): „Hagyományilag ... a' régi időben híres vásárok estek ott, onnan maradt volna ez az elnevezés Vásárhely”. A FNESz. (II, 739) pontosít: időközi vásárokról kapta nevét a község.

Vehéc alatt van leírva Juszkoválya, illetve Kőporuba községe.

Juszkóvolya (Juszkóvölgy; Jusková Voľa): „...ezen barlangokban mondatik 400–500 év előtt lakott bandájával egy híres zsvány Jozseff nevü oroszul Juszko, kiről a falu is később alakulván vette nevezetét, Volyának pedig mi magyarul annyit tesz jó kedv azért híjják, mert azon a helyen és vidéken jó kedvök volt az ottan tanyázó rablóknak”. Elsődleges a Volya alak, hiszen már 1343-ban, 1357-ben *Wołya* alakban adatolják (Com.Zempl. 77), magyarázatát l. Laborcvolya alatt. A Juszkó név inkább góralnak látszik, mint ruszinnak. A Juszkóvölgy, majd a Józsefvölgy a jelzős idegen nevek minden tagjának a fordításával történt (MEZŐ, 198), azzal a megjegyzéssel, hogy a voľa nem jelent völgyet, hanem a megalkotásban a hasonló hangzás játszhatott szerepet.

Kőporuba (Kővágó; Kamenná Poruba): „Azért neveztetik Kőporubának, mert ezen helység kővel van tele”. Első előfordulása: *Porupka*, 1410-ből (Com.Zempl. 80). SZIRMAY (343) így írja le: Kamena-Poruba. Az előtag későbbi és megkülönböztető jellegű, a *poruba* jelentése: 'irtás, vágás'. Az újabb Kővágó ~ Kővágás név az utótag lefordításával keletkezett (MEZŐ, 360).

Vidrány (Výdraň): Egy hosszadalmas anekdotát mesél el: egy ökör véletlenül pálinkát ivott, be is rúgott, a gazdája azt hitte, hogy elpusztult. Ezért megnyúzatta. „...’s mint hogy nyuzni Oroszul téssen Dratz, vagy obdrecz, vidretz annak következtében a

községnek is nevet adtak mint egy gunyból Vidrány”. Ez nem egyéb, mint falucsúfoló. A továbbképzett *vidra* szó jelentése: ’vidra’, illetve ’kristálytisztá vizű kis forrás’ (FNESz. II, 762).

Világ (Svetlice): „...e nevet Világ Lengyel országból vonuló Magyaroktól volna meg ... már biszkid erdőségből sejdítvén jobb országot kiállítottak volna: itt már a világ! Eze időtől fogva közel lévő falu maiglan e nevet nyert, ’s a községi pecsét világitó tornyot visel”. A helynévhez mondát kerekítettek. A FNESz. (II, 764) igen helyesen mutat rá arra, hogy itt a *világ* köznevünknek egy másik jelentéséről van szó, ti. a helységet mindig éri a napfény.

Virava (Výrava): A hagyomány szerint „Virava e szoták elnevezéstől száraz idejekor arra átmenő egymásnak mutató egyéntől Vir melly mélyebb vízzel teli helyet, és ava, melly nézd jelent; nyerte volna meg”. Itt is említenünk kell, hogy szójárásból nem keletkezhet helységnév. Víznévből annál inkább, mint itt is (FNESz. II, 767–8), pedig a lejegyző is szól a Viravka patakról.

Visnyó (Višnov): „... Visnyon pár század előtt még erdőség volt, ’s innen nyerte a helység elnevezését, mely avval is be bizonyítható, hogy a pecsét nyomján meggy találtak be mecze”. Első előfordulása 1270: *Vysno*, 1289: *Wysnow* (Com.Zempl. 207). Valójában ’meggyes’ a jelentése (FNESz. II, 219, Nagyvisnyó a.).

Zemplén (Zemplín): „...hajdan a megyének székvárosa volt ’s onnan vette eredetét” (ti. a név): ez éppen fordítva történt: előbb volt Zemplén vára, azután a vármegye. Jelentése: ’földből való’ (vár) (FNESz. II, 804).

Zombor (Mezőzombor): [a név eredetét] „...a régi Római Zobora egyéntől származtatni gondolják, ...vagy Zobor vezérről”. Csak azt „gondolják” jól, hogy személynévi eredetű (de nem a két említett személy volt a névadó) (FNESz. II, 139).

Zavada (Homonnazávod; Závadka): „...Závody tsalád töle nevéet költsönzi”. Csak a régiségre utal, ami igaz is: *Zavadka* néven 1454-ből adatolható (CSÁNKI, I, 366). Elképzelhető, hogy személynévi eredetű (vö. Závod, Tolna megyei község, FNESz. II, 801), és lehetséges, hogy a szlovák *zavada* ’akadály’ helynévvé válása is. A községnev a múlt század végén jelzöt kapott megkülönböztetésként (MEZŐ, 245).

Zuella (Zellő, Zvala): „Hagyományból irott nincs, csak szóbeli, hogy a’ nagy vihar által a’ fákat le terítette az orosz szó Zvaliszka a hol a pásztórok telelési tanyájok volt Zvaliszka nevezték, innét erett Zuella helység neve’. Kétségtelenül összefügg a szlovák *zvalit* ’lerombol, összedönt’ igével, de a részleteket még nem tisztáztam. Első előfordulása 1588: *Zwyela*, *Zwela* (Com.Zempl. 229). A magánhangzó-torlódás feloldásával tudatos magyarosítás történt a Zellő létrehozásakor (MEZŐ, 168).

Zemplén megye 407 helységéből egyáltalán nem ad választ a községnev eredetét illetően 168, bevallja, hogy nem tudja: 125, valamiféle választ ad: 114 lejegyző. Azon lehet vitatkozni, hogy ez sok vagy kevés. Ha azt nézzük, hogy pl. Kis- és Nagykövesd, Kisújlak, Nagymihály stb. nem adja meg a magától értetődő választ, akkor kevés, ha viszont azt nézzük, hogy feltűnően sok jó etimológiát adnak, akkor megfelelőnek tarthatjuk a válaszadást. Az csak természetes, hogy mondákat, anekdotákat találtak ki a magyarázatokra, vagy éppen a földesúr nevéből próbálták levezetni – anakronisztikusan – az eredetet. Ez más megyében is így van.

A népnevek használata olykor megtévesztő lehet. A ruszinokat többnyire oroszoknak nevezik, ritkábban görögnek, akárcsak a szlovákok általános neve a tót, néha pedig a szláv. Sem a ruszin ~ ruszn(y)ák, sem a szlovák névvel nem találkoztam Zemplén megye leírásában.

Amikor szó szerint idéztem a leírásokból, ragaszkodtam az eredeti helyesíráshoz: egybe- és különírás, az ékezetek használata, nagy- és kisbetűs írás, a mondatok tagolása írásjelekkel stb.

Nagy segítségemre volt az eredet megállapításában a FNESz, de ha az illető helység ott nem volt meg, akkor magamra hagytam.

Végezetül egy érdekességet hadd említsek! Elégé feltűnő a puszták személynévből keletkezett helységnevek száma – ezek mind magyar névadással alakultak. A szlovák és a ruszin ugyanis a személynévet mindig képzővel látja el, náluk puszták személynévből soha nem válhat helységnev.

IRODALOM

- BALASSA: *Balassa Iván*: Sárospatak történeti helyrajza a XVI–XX. századból (Miskolc–Sárospatak, 1994)
- Com.Zempl.: *Heller, Georg*: Comitatus Zempliniensis (München, 1981)
- CSÁNKI, I.: *Csánki Dezső*: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában I. (Bp., 1890)
- FNESz.: *Kiss Lajos*: Földrajzi nevek etimológiai szótára I–II. Negyedik kiadás (Bp., 1988)
- MEZŐ: *Mező András*: A magyar hivatalos helységnevéadás (Bp., 1981)
- SZIRMAY: *Notitia topographica comitatus Zempliniensis per Antonium Szirmay de Szirma* (Buda, 1803)
- TESz: A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I–II. Főszerkesztő: *Benkő Loránd* (Bp., 1967–1976)
- T.–U.: *Takács Péter–Udvari István*: Zemplén megyei jobbágy-vallomások az úrbérendezés korából I–II. (Nyíregyháza, 1995–1996)

ORTSNAMEN-UNTERSUCHUNG IM KOMITAT ZEMPLÉN

Die Untersuchungen führte ich aufgrund des (vorerst)handschriftlichen Ortsnamenverzeichnisses des Komitates Zemplén von Frigyes Pesty durch. Die Sammlung erstreckte sich auch auf die Erklärung der Namen. Aus den 407 Ortschaften gaben 114 eine Antwort. Unter diesen gibt es viele, die auch heute noch bestehen, d.h., die Etymologie wurde richtig bestimmt. Bei manchen versuchte man den Ortsnamen aus dem Namen des einstigen Grundbesitzers abzuleiten (filius ante patrem). Es gibt auch zahlreiche Ortsnamen, mit denen Sagen, manchmal auch Anekdoten verbunden wurden. Die Erklärungen enthalten manchmal auch interessante sprachliche, ethnographische, historische, kulturgeschichtliche und geographische Beiträge. Die Beschreibungen sind alle in Ungarisch verfaßt worden. Wir konnten die Daten dreier Sprachen kennenlernen: die der ungarischen, der ruthenischen (im Text: russisch, griechisch) und der slowakischen (im Text: slawisch) Sprache.

Lajos Mizser